

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – Lonac pun zvijezda

Objavio **Đuro Karalić** - 14. listopada 2024.

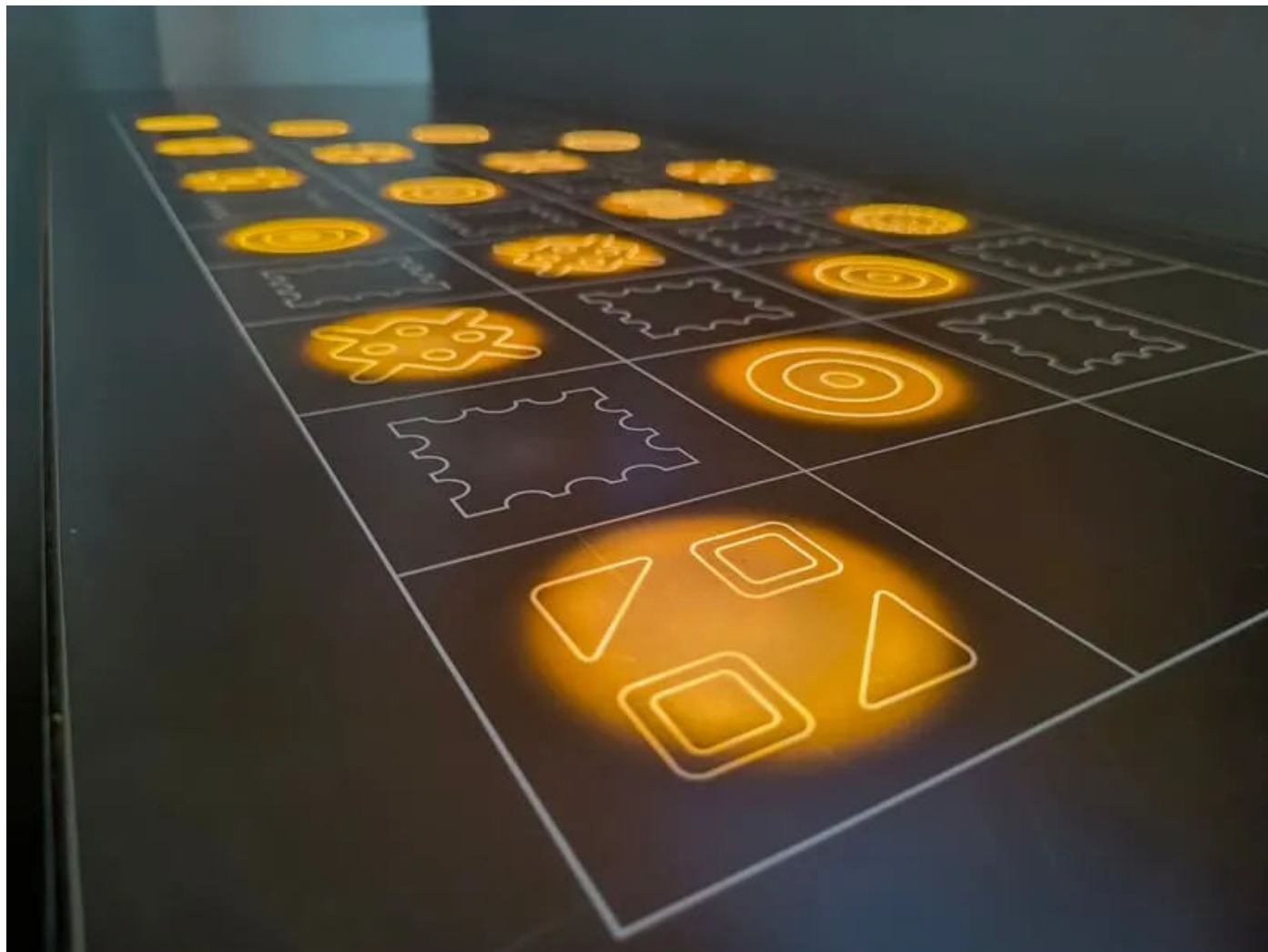

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Prvoga dana proljeća 1978. godine, u arheološkom iskopavanju u središtu Vinkovaca pronađeno je nešto senzacionalno. Tog trenutka nitko toga nije bio svjestan, ali u arheologiji to i nije neuobičajeno. Ponekad se dogodi da odmah, na prvi pogled prepoznaš što si iskopao. No, ponekad su potrebni mjeseci i godine da se ono što se izvuklo iz zagrljaja zemlje očisti, sastavi, zalijepi ili rastumači.

Razbijeni lonac

Uglavnom, nakon dugog probijanja kroz slojeve pepela i gara, životinjskih kostiju i komada keramike, iz otpadne jame na kojoj su arheolozi radili izvučen je – lonac. Čak nije bio ni čitav. Ako nije bio jako isprljan zemljom, možda su zamijetili lijepe šare po njemu, no vjerojatno u prvi mah taj neveliki lonac nije izazvao

otpada. Po završetku iskopavanja vjerovalo se kako je arheološki posao na parceli gotov, ta da će na njoj uskoro niknuti moderan hotel.

No, početkom 1978. godine naknadno je odlučeno da će se uz hotel graditi i atomsko sklonište koje prvotno nije bilo planirano, pa su se arheolozi u ožujku ponovo našli na istom terenu i nastavili istraživati još jedan dio budućeg gradilišta. Ispostavilo se da hladnoratovskoj paranoji trebamo biti zahvalni za otkriće dva značajna nalaza vučedolske kulture na području Vinkovaca.

Zvezdani kalendar

Dosta vremena nakon iskopavanja utvrđeno je da su neki od predmeta izvučenih iz otpadne jame zapravo kalupi za lijevanje sjekira. No, danas svima znani lonac – kalendar Orion – još je malo sačekao na svoje tumačenje.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Prema toj teoriji, dvije pronađene posude prikazuju Veneru u njenom kretanju oko Sunca, javljanju i nestajanju, kako se ona vide sa Zemlje. A Orion, kojeg krase četiri ukrašena horizontalna niza s 12 polja u svakom, predstavlja godinu s četiri godišnja doba i prikazuje najstariji europski, ali i indoeuropski kalendar.

Vladar zimskog neba

Jednostavno objašnjenje ovog kalendara je da se temelji na Orionovom ciklusu, prikazanom preciznim slijedom zvijezda na posudi. Nebo koje su gledali Vučedolci bilo je drugačije od današnjeg; Orion je dominirao zimskim nebom od prve pojave mraka pa do kasnih noćnih sati. Kako se bližio kraj zime, ovo se sjajno zvijezde sve kraće zadržavalo na nebu, a dolaskom proljeća bi potpuno nestalo. U doba Vučedolaca Orionov bi pojas potonuo za obzor upravo na proljetnu ravnodnevicu i time obilježio kraj zime.

Svaki od četiri ukrasna niza na posudi-kalendaru predstavlja po jedno godišnja doba, počevši s proljećem na vrhu. Svaki je niz podijeljen u dvanaest polja, što predstavlja 12 tjedana kroz svako godišnje doba. Ukrašeno je tek svako drugo polje u nizu, ideogramima nebeskih tijela koja leže na određenoj točki na horizontu odmah nakon sumraka. Piktogrami u poljima predstavljaju Orion, Sunce, Kasiopeju, Labuda, Blizance, Pegaza i Plejade. Ako je okvir prazan, to znači da u referentnoj točki tijekom odgovarajućeg tjedna nije bilo vidljivih nebeskih tijela. Referentno mjesto na horizontu je točka na kojoj je prije 5000 godina Orionov pojas nestajao iz vidokruga na kraju zime, što je označavalo početak nove godine. Tako je vučedolska godina počinjala u sumrak prvog dana proljeća, upravo istoga dana kada je Orion pronađen u otpadnoj jami u Vinkovcima.

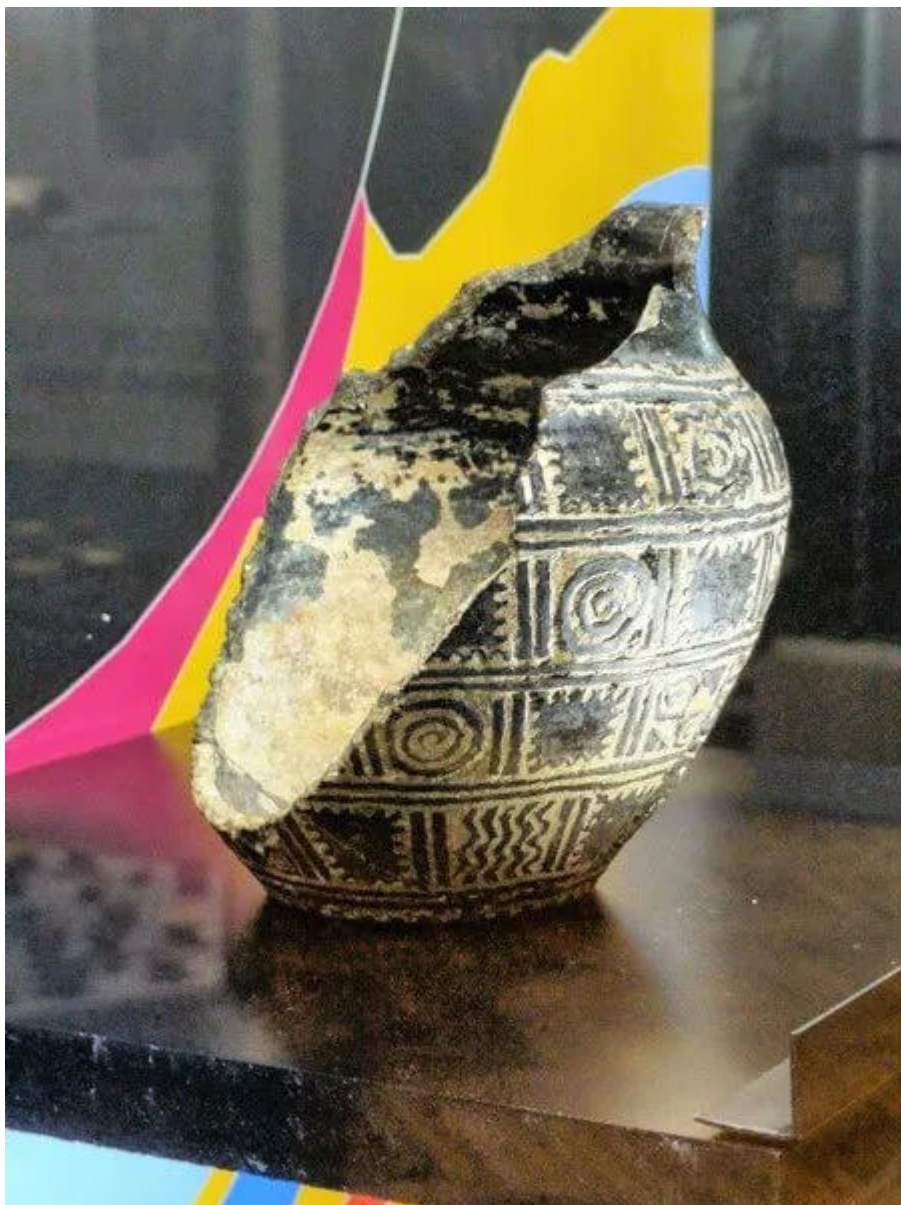

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Nažalost, dio posude koji bi možda mogao objasniti kako su Vučedolci na kalendaru riješili problem nejednakog broja dana u godini otkrhnut je i nije pronađen.

Ali to nije sve...

No jedinstvena pojava kalendara tek je jedan dio ostavštine Vučedolaca. Arheološka istraživanja duga više desetljeća pokazala su da su Vučedolci uveli brojne standarde kojih se držimo i danas.

Živjeli su u uređenim naseljima i obiteljskim kućama koje su imale po tri prostorije i bile namještene. Kuće su imale unutarnja ognjišta i vrata širine 80 centimetara. Uz kuće su imali otpadne jame, ali i veće deponije otpada na kraju naselja. Čini se da su poznavali i neke mjere, struka tvrdi da je raspon na vučedolskom tkalačkom stanu iznosio točno jednu stopu, odnosno 26,5 centimetara.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Na nekim nalazima vučedolske kulture zapaženi su tragovi piljenja, pa poneki stručnjaci zaključuju kako je i prva poznata pila na svijetu nastala upravo u okviru vučedolske kulture. Primjerak pile – za sada – nije pronađen.

Vučedolska kultura je i prva kultura koja je povezala nizinske predjele Slavonije i Jadran, što potvrđuju i brojni nalazi na jadranskim otocima. Neki tvrde i da su Vučedolci prvi na europskom tlu proizvodili pivo... Odnosno, nešto slično pivu. Bilo je – pretpostavlja se – više kašica nego tekućina, a srkalo se kroz slamke od riječne trske s Dunava. Zanimljivo je kako nisu nosili nakit, no neki nalazi upućuju na to da su se tetovirali.

Vučedolska je kultura nastala na malom prostoru između Dunava, Drave i Save, te se proširila na prostor 14 današnjih europskih zemalja. Vrijeme ove jedinstvene kulture završilo je pred sam kraj bakrenoga doba. Nagli porast populacije i povećana potreba za metalom – odnosno ležištima bakrene rude –

Nastavlja se...

Izvori: Vinkovci u svijetu arheologije; Najstariji europski grad – Vinkovci od neolitika do danas; Arheološki odjel GMVK – vodič kroz postav; Vučedolska kultura; Gradski muzej Vinkovci; Muzej vučedolske kulture

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz projekta Poticanja novinarske izvrsnosti

